

Энциклопедическому знанию: Материалы конференции (19-21 октября 2006 г.). Психологический институт РАО. – М.: Академия имиджеологии, 2006. – С. 555-561.

4. Скрипкина Т. П. Психология доверия: [учеб. пособие для высш. пед. учеб. заведений] / Т. П. Скрипкина. – М.: Издательский дом “Академия”, 2000. – 264 с.

УДК 159.92

Н. В. Кудиба,  
студентка групи ГФ-14-1

## ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ

Проблема психологічної безпеки особистості є на сьогоднішній день як ніколи раніше актуальною, оскільки наше суспільство, країна, світ зіткнулися з певними викликами, що загрожують безпеці людства.

Психологічна безпека в широкому змісті слова означає усвідомлене, рефлексивне і дієве ставлення людини до умов життя, що забезпечує їй відчуття цілісності, конгруентності, рівноваги та розвитку. А це означає, що людина суб'єктивно готова до будь-яких зовнішніх змін, в тому числі і до того, що зміни можуть бути непередбачуваними, а збіг обставин – несприятливим. Це означає також, що людина віддає собі відлік як у своїх об'єктивних зв'язках з дійсністю, в своїй об'єктивній включеності у кожную ситуацію, яка виникла, так і в своєму суб'єктивному ставленні до того, що відбувається – у своїх почуттях, думках, намірах і зв'язках з цією ситуацією [1].

Психологічна безпека – це захищеність психіки кожного індивіда, особистості, її душевного здоров'я, духовного світу. Відчуття захисту значною мірою визначається соціальною безпекою спільноти, суспільства, країни. Соціальна безпека – це стан суспільних відносин, при якому людина може самостійно, без втручання і тиску ззовні вільно вибирати і реалізовувати свою стратегію поведінки, духовного, соціального, економічного і політичного розвитку. Порушення будь-якого із цих складових призводить до дестабілізації внутрішнього стану особистості, напруги, стресу, фрустрації, невдоволення, переживання конфлікту, кризи та певних відповідних реакцій – агресії, депресії, невмотивованих дій тощо [1].

Виділяють два основних підходи до забезпечення психологічної безпеки людини у критичних ситуаціях, які доповнюють один одного. Згідно першого, стан безпеки можна забезпечити шляхом ліквідації самих джерел небезпеки (звичайно, якщо вони очевидні, тоді проблема зникає сама по собі). У такому випадку особиста безпека людини значною мірою може забезпечуватися впливом зовнішніх сил, з мінімальною участю її самої.

Згідно другого підходу, особиста безпека людини є результатом подолання нею негативних впливів завдяки особистісним якостям. У такому випадку психологічна безпека є здатністю людини зберігати своє

**благополуччя** (фізичне, психічне, матеріальне тощо) як при наявності **критичних ситуацій**, так і при їх відсутності. У такому трактуванні джерела психологічної безпеки особистості знаходяться в ній самій, забезпечуючи мобільність реагування на небезпеку в ситуаціях запізнення чи відсутності соціальної допомоги. У психологічній науці такий підхід отримав назву диспозиційного.

Хоча існує інший підхід – ситуаційний, відповідно до якого реакція людини на ситуацію небезпеки залежить від здатності індивіда сприйняти, інтерпретувати її певним чином і діяти в залежності від наявності у досвіді необхідних практик опанування [1].

Отже, щоб зрозуміти поведінку людини, причини її вчинків, емоційне самопочуття, недостатнє знання об'єктивних обставин і факторів її життя, важливо знати як вона сприймає та інтерпретує події та життєві ситуації. Особистість не просто існує у певній ситуації, але інтерпретує події і обставини життя, що й визначає ставлення до них, їх емоційне переживання. При цьому вплив її суб'єктивних уявлень часто є сильнішим за вплив об'єктивних факторів. Таким чином, з психологічної точки зору, критичні ситуації, ситуації небезпеки трактуються як життєві обставини, які в уявленнях людини представляють складну психологічну проблему, що вимагає вирішення, подолання, опанування.

Відомо, що опанування завжди включає когнітивну оцінку, яка передбачає відповідні інтелектуальні дії, а саме осмислення і переінтерпретацію ситуації, аналіз та обмірковування способів її вирішення. Все це дозволяє людині прогнозувати можливі труднощі, проаналізувати травмуючі, складні життєві події, включаючи аналіз помилок та їх причин, максималізувати власні ресурси на ефективне опанування.

Чим більш визначеною є критична ситуація, тим більш однотипові реакції вона актуалізує і тоді складно вести мову про індивідуальний характер реагування на неї. Якщо зовнішня ситуація є менш визначеною, у її сприйнятті та інтерпретації в більшій мірі проявляються індивідуальні особливості її учасників. Успішність вирішення такої ситуації буде залежати від здатності до інтерпретації, розуміння ситуації та наявності у досвіді людини репертуару конструктивних способів опанування. Процеси подолання людиною складних, критичних ситуацій в психологічній науці прийнято означувати як адаптивна поведінка чи копінг-поведінка [1].

Розрізняють копінг, спрямований на оцінку; копінг, спрямований на проблему; копінг, спрямований на емоції.

Оціночно спрямований копінг стимулює когнітивну активність людини і реалізується в когнітивній оцінці стресора. За допомогою неї людина отримує відповідь на два важливі запитання, а саме: «Що ця ситуація значить для мене особисто?» і «Що я можу зробити в даній ситуації?». Так людина оцінює власні ресурси і можливості у вирішенні проблеми. Проблемно спрямований копінг передбачає когнітивний аналіз самої проблеми із наступним свідомим вибором і реалізацією дій по подоланню стресової ситуації. Емоційно спрямований копінг передбачає докладання когнітивних,

емоційних і поведінкових зусиль для зменшення рівня емоційного напруження, викликаного проблемною ситуацією.

Ефективність копінг-поведінки залежить від того, наскільки адекватно людина сприймає стресор. При цьому треба пам'ятати, що інструментальні стратегії подолання будуть ефективними у тому випадку, коли людина може вплинути на ситуацію, змінити її (тобто коли ситуація контролюється нею), а емоційні стратегії доцільні тоді, коли ситуація не залежить від волі людини [3].

Опанування є індивідуальним способом взаємодії із критичною ситуацією відповідно до її логіки, суб'єктивної значущості і психологічних ресурсів особистості. Особистість намагається на когнітивному, емоційному та поведінковому рівнях опанувати ситуацією, справитися із специфічними зовнішніми і внутрішніми вимогами, які зумовлюють напругу і актуалізацію її ресурсів.

На рівні когнітивному визначається значущість ситуації для людини. Якщо вона спричинена зовнішніми обставинами, то сприймається як неминуча. Людина може відчувати особисту відповідальність за ситуацію, що виникла, звинувачувати себе в цьому. При цьому вона або не бачить конструктивного виходу із ситуації, або оцінює значущість для себе критичної ситуації, шукає шлях виходу із неї, застосовуючи конструктивні чи неконструктивні способи опанування. У тому випадку, коли відповідальність за виникнення ситуації покладається на оточення, то і вирішення її стає його прерогативою, тоді вести мову про конструктивний спосіб опанування не доводиться.

На емоційному рівні реалізується можливість людини контролювати свої емоції. У такому випадку визначальну роль відіграє міра індивідуальної емоційної значущості ситуації, досвід успішного вирішення подібної ситуації у минулому, наявність емоційних технік опанування. Від таких чинників залежатиме емоційне сприйняття ситуації, яке може коливатися від самоопанування до істерики чи пасивності, бездіяльності. Поведінкова реакція людини залежить від когнітивної оцінки, інтерпретації ситуації, емоційного сприйняття та засвоєної схеми поведінки у критичних ситуаціях. Це дозволяє говорити про життєстійкість особистості [1].

Згідно дослідження, у якому брали участь 95 студентів, виявлено, що 0% досліджуваних мають низький рівень осмисленості та сформованості життєстійкості, 8% досліджуваних – середній ступінь враженості життєстійкості, 32% досліджуваних визначають життєстійкість як характерну рису. 58% досліджуваних активно проявляють життєстійкість і 2% досліджуваних повною мірою проявляють досліджувану властивість.

Помітно, що у більшості досліджуваних активно проявляється життєстійкість, що спонукає і спрямовує індивіда на співробітництво, забезпечує реалізацію здатності самостійно знаходити шляхи вирішення проблем. Це обумовлюється особливостями адаптації у новому соціальному середовищі, зміною соціальної ситуації розвитку, виходом у повноцінне самостійне доросле життя. У загальному по вибірці ми можемо помітити

більш-менш сформована така особистісна риса як життєстійкість і, навіть, осмислена студентами на даному етапі їхнього життя, що забезпечується психологічною безпекою [2, с.140].

Отже, для того, щоб особистість могла відчувати психологічну безпеку та впевненість у складних, критичних ситуаціях їй необхідно володіти: інтерпретативною компетентністю – здатністю аналізувати, означувати критичну ситуацію; емоційними техніками опанування (самоопанування) та відповідною системою дій по подоланню, вирішенню ситуації.

### **Література:**

1. Заграй Л. Д. Опанування як необхідна умова створення психологічної безпеки особистості // Л. Д. Заграй [Електронний ресурс]. – 2015. – <http://www.pu.if.ua/depart/SocialPsychology/ua/5556/>.

2. Кравченко В. Ю. Довіра до себе у вимірі життєстійкості особистості у юнацькому віці / В. Ю. Кравченко // Науковий журнал «Молодий вчений». – 2015. - №3 (18) березень. – Ч.2. – С.138 – 142.

3. Куравська Н. В. Використання копінг-стратегій для збереження психологічної безпеки особистості / Н. В. Куравська [Електронний ресурс]. – 2015. – <http://www.pu.if.ua/depart/SocialPsychology/ua/5556/>.

**УДК 316.422**

**В. І. Кудlach,**  
кандидат історичних наук,  
доцент кафедри філософії

## **ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮДИНИ У СОЦІАЛЬНІЙ ТА НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ СФЕРАХ**

Сучасне суспільство трансформується людиною і під впливом цих трансформацій змінюється сама людина, пріоритетною стає її інноваційна діяльність. Інновація є доцільним процесом змін, що задовольняє певну людську потребу. Інноваційний процес у сучасних умовах опирається на фундаментальні та прикладні науки. Зростання знань, полегшення можливостей отримання інформації розширює інноваційне середовище суспільства, в діяльності суб'єктів посилюється індивідуальна ідентифікація, творче соціальне самовираження. Інноваційну діяльність розглядаємо не лише як налаштованість на сприйняття, продукування та застосування нового, але й як відкритість до взаємодії у різних сферах людського буття.

Дослідники соціальних інновацій Бестужев-Лала, В. Дудченко, С. Кучко, Ж. Тощенко вважають, що підсумком інноваційної діяльності є такі нові матеріальні та духовні явища, цінності, способи діяльності, образи і стилі життя, які оновлюють картини світу. Нововведенням на шляху до їх втілення